

УДК 338.45:330.46

Т. О. Костюк,
аспірант кафедри економіки праці та розвитку сільських територій,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОГНОЗ

T. Kostiuk,
PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

ECONOMIC SAFETY OF UKRAINE'S AGRICULTURE: CURRENT STATUS AND FORECAST

У статті проведено кількісну та якісну ідентифікацію стану економічної безпеки сільського господарства України. За допомогою сучасного економіко-математичного інструментарію визначено вагу кожного з індикаторів (обраних із соціальної, виробничої та екологічної множини показників), що впливають на рівень інтегрального індексу стану економічної безпеки сільського господарства, а також наведено візуалізацію "Гомеостатичного плато", яка дозволяє наочно продемонструвати взаємозв'язок порогових та граничних значень, які визначатимуть умовні смуги "безпеки" та "небезпеки" для подальшого розвитку. Науково обгрунтовані короткостроковий та довгостроковий прогнози динамічного ряду значень інтегрального індексу економічної безпеки сільського господарства дозволяють уточнити стратегічні орієнтири для комплексного розвитку сільських територій та агросектору, які обрані профільним міністерством та науковими організаціями, що входять до системи НААН України.

The article provides quantitative and qualitative identification of the state economic security of agriculture in Ukraine. With the help of modern economic and mathematical tools, the weight of each of the indicators (selected from the social, industrial and ecological set of indicators), which affect the level of the integral index of the state of economic security of agriculture, is determined. The "Homeostat Plateau" allows visualization of the interconnection the threshold and threshold values that will determine the conditional "safety" and "danger" bands for further development. The scientifically grounded short-term forecasts of the dynamic range of values of the integral index of economic security of agriculture allow to specify strategic guidelines for the integrated development of rural areas and rural-sectors chosen by the profile ministry and scientific organizations that are part of the NAAN system of Ukraine.

Ключові слова: економічна безпека, інтегральний індекс, загрози, порогові значення, граничні значення, прогноз.

Key words: economic security, integral index, threats, thresholds, boundary values, forecast.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

На офіційному рівні профільним міністерством економічна безпека визначається як стан національної економіки, який дає змогу "...збе-

рігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної еко-

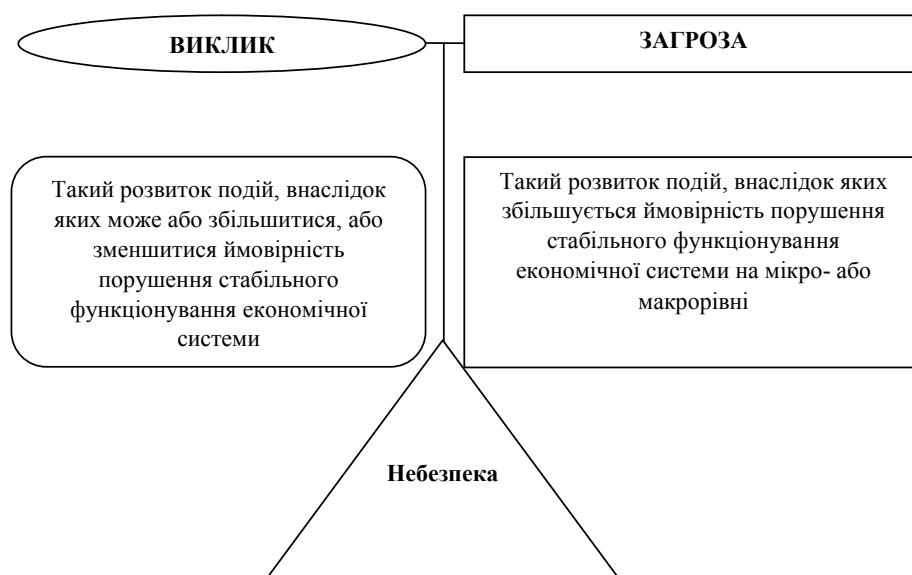

Рис. 1. Декомпозиція понять "небезпека", "загроза" та "виклик"

Джерело: сформовано автором з урахуванням [11].

номіки до сталого та збалансованого зростання" [1]. Таке офіційне бачення сутності економічної безпеки розділяють, але є й такі, що розглядають економічну безпеку на мікрорівні і стверджують, що національна безпека залежить від економічної безпеки підприємств та цілих галузей, але теоретичні дослідження сутності економічної безпеки сільського господарства нині не досягли належного рівня системності та узагальнення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

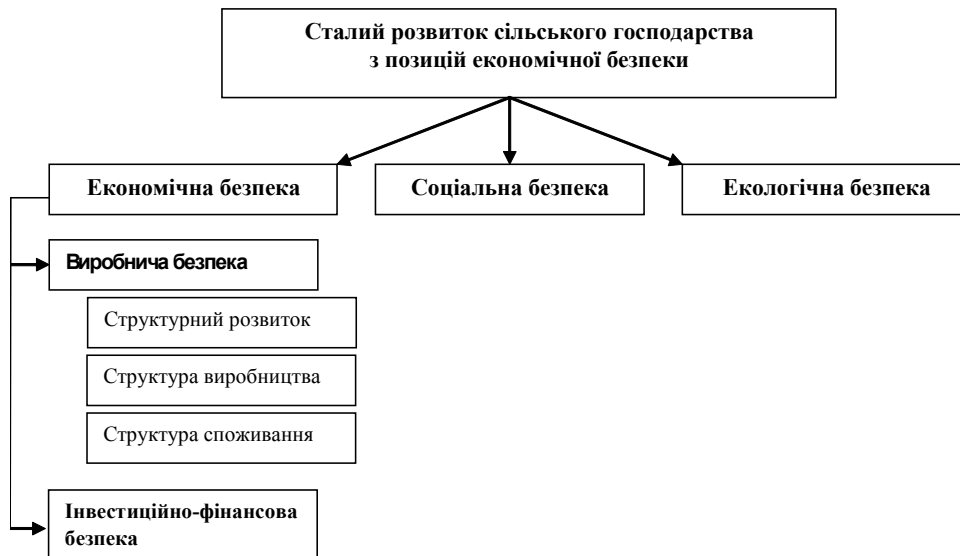
Серед класиків, що досліджували різні аспекти зміцнення економічної безпеки варто відзначити публікації Л. Абалкіна [2], О. Власюка [3], Б. Данилишина [4], А. Мазаракі [5], Я. Жаліло [6], Ю. Харазішвілі [7] та ін. Ці вчені заклали теоретичну базу, необхідну для дослідження економічної безпеки у контексті зміцнення національної економіки, ідентифікації та прогнозування рівня економічної безпеки на рівні країни, але поза увагою цих вчених залишилися ряд теоретичних та практичних аспектів дослідження економічної безпеки сільського господарства, особливо сталого розвитку.

Серед багатьох науковців, що досліджували проблеми формування економічної безпеки (на різних рівнях) варто відзначити публікації Н. Куркіна, який доводить, що економічна безпека — це стан, що характеризується "...захищеністю залучення у необхідному обсязі внутрішніх та зовнішніх ресурсів для виробництва споживчих ресурсів (товарів, робіт, послуг)

від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз протягом життєвого циклу підприємства" [8, с. 98]. Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко також підтримують розгляд економічної безпеки підприємства на мікрорівні, визначаючи міру гармонізації в часовому та економічному просторі з урахуванням інтересів підприємства та інтересів пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища та їх часткової захищеності від загроз [9, с. 23].

Однак одним із перших дослідників, хто обґрунтував доцільність розгляду поняття економічної безпеки на рівні господарських систем був А. Колосов, що визначив економічну безпеку як "...стан захищеності від негативних впливів і завдання шкоди господарській діяльності (підтримка нормальних показників життєдіяльності населення: зайнятості, економічного зростання тощо)" [10].

На теренах СНД вперше було введено в науковий обіг поняття "економічної безпеки сільських територій" у результаті досліджень В. Залізка, який запропонував визначати це поняття як "...комплекс умов (матеріальних та нематеріальних), за яких можливе задоволення потреб сільського та міського населення, а економічна система сільських територій при цьому є самоокупною, конкурентною і здатною ефективно протистояти можливим внутрішнім та зовнішнім загрозам задля зміцнення національної економіки" [11, 12]. По суті запропонований системний підхід заклав теоретико-методологічний фундамент для формування нового напрямку досліджень економічної безпеки локальних територій та окремих

Рис. 2. Структура сталого розвитку сільського господарства з позицій економічної безпеки

Джерело: сформовано автором.

галузей. Як результат згодом було сформовано концепцію зміцнення економічної безпеки сільського господарства, яке тут і надалі розглядається як один із системо-утворюючих елементів сільських територій.

Продовженням цього напрямку є праці Ю. Харазішвілі, якій доводить універсальність розробленої їм методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки застосуванням на рівні країни [7], регіональному рівні [13] та рівні видів економічної діяльності [14].

С. Кальний розуміє систему забезпечення економічної безпеки сільського господарства як "...постійний циклічний процес, у ході якого реалізується система різноспрямованих заходів", а економічна безпека сільського господарства визначається як спеціальний стан економічної системи, "...за якого забезпечується процес нормального відтворення, виконання селоутворюючої та природоохоронної функцій сільського господарства шляхом досягнення стабільності та гнучкості виробництва, а також створення ресурсного резерву для подальшого розвитку" [15, с. 24].

На думку О. Шабінського, "економічна безпека аграрного сектора — це такий сталий стан розвитку аграрної сфери економіки, за якого задовольняється необхідний мінімум потреби суспільства у відповідній продукції сільського господарства, сировині для інших сфер економіки, включаючи потреби соціального, продовольчого забезпечення та формування страхових запасів на випадок форс-мажорних ситуацій і під час дії внутрішніх та зовнішніх загроз" [16, с. 18].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в системному узагальненні теоретико-методологічних засад оцінювання економічної безпеки, яке дозволяє ідентифікувати сучасний стан сталого розвитку сільського господарства України з позицій економічної безпеки та візуалізувати "Гомеостатичне плато" взаємозв'язків порогових та граничних значень, які визначатимуть умовні смуги "безпеки" та "небезпеки" для подальшого розвитку сільського господарства та сільських територій України загалом.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі систематизації традиційних наукових підходів до формування викликів та загроз (рис. 1) визначимо ті, які характерні для розвитку сільського господарства.

Зауважимо, що на сьогодні в офіційних документах відсутні тлумачення зазначених дефініцій, а наведена декомпозиція понять "загроза" та "виклик" окреслених у розрізі сільського господарства, дозволить сформувати авторське визначення економічної безпеки сільського господарства, яке врахуватиме нові можливості, що розкриватимуться в умовах децентралізації влади і дозволить зміцнити національну економіку України.

Беручи до уваги Договір про заснування ЄС у контексті здійснення спільної аграрної політики, де, зокрема, зазначається, що спільний ринок охоплює сільське господарство та торгівлю сільськогосподарською про-

Таблиця 1. Складові та індикатори сталого розвитку сільського господарства

<p>I. Економічна безпека:</p> <p>1.1. Виробнича безпека:</p> <p>1.1.1. Структурний розвиток:</p> <ul style="list-style-type: none"> - валова додана вартість сільського гос-тва (номінал) на одну особу, тис. грн./особу (S¹); - питома вага доданої вартості у сільському гос-стві до ВВП, % (D); - рівень технології виробництва (частка ВДВ у випуску) (S); - питома вага зайнятих у сільському гос-стві до загальної зайнятості, % (D); - частка сектору АПК у загальному обсязі валютних надходжень від експорту по державі (S); - темп приросту ВДВ(V), % (S); - урожайність зернових і зернобобових культур, ц/га (S); - рівень рентабельності виробництва у с.-г. підприємствах, % (S); <p>1.1.2. Структура виробництва, кг на 1 особу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зерна (S); - овочів (S); - плодів, ягод, винограду (S); - м'яса (S); - молока (S); - яєць (S); <p>1.1.3. Структура споживання, кг на 1 особу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зерна (S); - овочів (S); - плодів, ягод, винограду (S); - м'яса (S); - молока (S); - яєць (S); 	<p>1.2. Інвестиційно-фінансова безпека:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівень інвестування (відношення капітальних інвестицій до випуску), % (S); - частка приросту прямих іноземних інвестицій за ВЕД (акціонерний капітал) до випуску, % (S); - частка кредитів у сільське гос-ство у кредитуванні економіки, % (S); - індекс цін виробників сільськогосподарської продукції, % (D). <p>II. Соціальна безпека:</p> <ul style="list-style-type: none"> - частка сільського населення (D); - рівень безробіття (D); - коеф-т економічної активності сільського населення (S); - коефіцієнт депопуляції (D); - сумарний коефіцієнт народжуваності у сільській місцевості, проміле (S); - загальний коефіцієнт смертності (число померлих на 1000 осіб наявного населення), проміле (D); - нетто показник відтворення населення на 1 жінку (S); - кількість лікарняних закладів у сільській місцевості, на 10000 осіб сільського населення (S); - кількість самостійних лікарських амбулаторій та поліклінік, на 10000 осіб сільського населення (S); - кількість фельдшерсько-акушерських пунктів, на 10000 осіб сільського населення (S); <p>III. Екологічна безпека:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рівень удобреної площі мінеральними добривами, % (S); - рівень удобреної площі органічними добривами, % (S); - рівень господарського освоєння земель, % (S); - рівень розораності території, % (D); - рівень розораності с.-г. земель, % (D)
--	---

Примітка: ¹ Стимулятор (S) — індикатор, збільшення якого приводить до покращання ситуації. Дестимулятор (D) — індикатор, збільшення якого призводить до погіршення ситуації.

Джерело: сформовано автором.

дукцією, до якої входить "...продукція, вирощена на землі, продукти тваринництва та рибальства, а також продукти первинного обробітку, безпосередньо пов'язані з цією продукцією" [17, с. 56], а також враховуючи відсутність у законодавчому полі офіційного визначення поняття "сільське господарство" надалі розумітимемо під цим поняттям таку галузь національної економіки, що забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції, створює простір для працевлаштування сільського населення на основі використання ресурсів сільських територій (до сільськогосподарської продукції відносять продукцію рослинництва — зерно, зернобобові, трави та ін., а до тваринництва — ВРХ, свині, кури, м'ясо, молоко, тощо).

Таким чином, зазначене дозволяє визначити економічну безпеку сільського господарства як комплекс умов, необхідних для мінімізації внутрішніх та зовнішніх загроз виробництву сільськогосподарської продукції із забезпеченням високого рівня екологізації, соціалізації та конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світових агроекономічних ринках.

У відношенні процедури визначення суб'єктів та об'єктів економічної безпеки сіль-

ського господарства, варто нагадати, що крім згаданої вище офіційної Методики, вони окреслюються ще й Конституцією України, яка, зокрема, стверджує, що забезпечення економічної безпеки є справою держави, а отже, усіх державних інститутів та всього народу, тому об'єктами економічної безпеки сільського господарства є відповідні його системи (державні, приватні, комунальні), а суб'єктами — підсистеми (фермерські господарства, особисті сімейні господарства, приватні підприємства, об'єднані територіальні громади, науково-освітні установи сільськогосподарського профілю тощо).

Саме такий підхід дозволяє визначити сутність поняття "економічна безпека сільського господарства", яка полягає у інтеграції соціальних і економічних компонент, оскільки у сучасному світі досягти достатнього рівня економічного захисту можна лише вдало комбнуючи соціальні, екологічні та економічні фактори (рис. 2), а це дозволяє активізувати економікоматематичний апарат для проведення кількісного та якісного оцінювання та прогнозування.

Кожна складова економічної безпеки сільського господарства характеризується відповідним набором індикаторів (загалом 39),

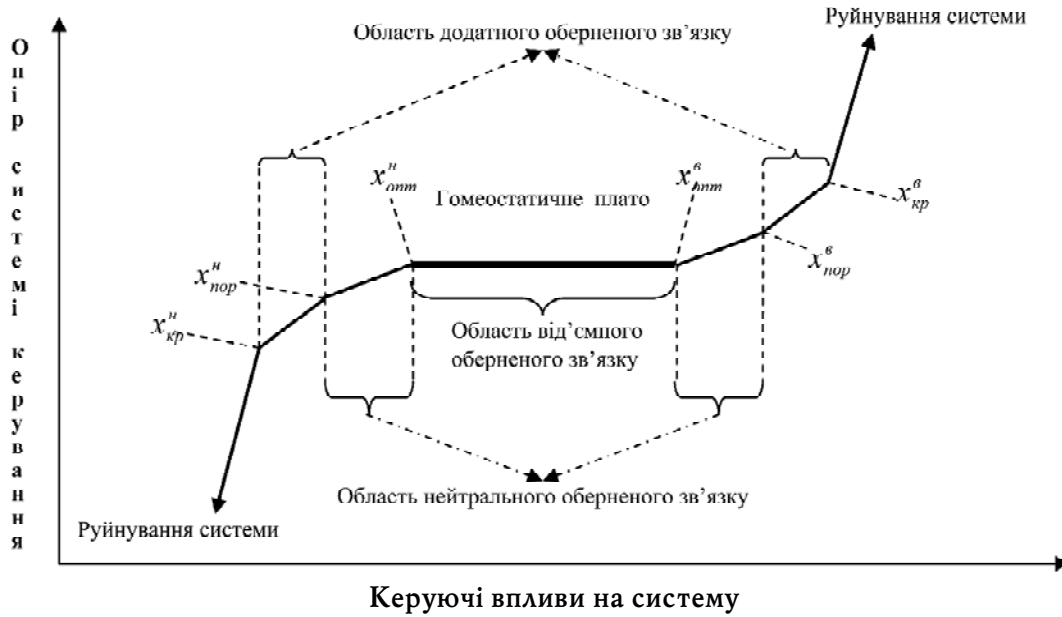

Рис. 3. "Гомеостатичне плато" динамічної системи

які можна віднести до стимуляторів (S) (збільшення яких бажано), або до дестимуляторів (D) (зменшення яких бажано) (табл. 1).

Запропонований перелік не є взірцем та може бути зміненим у залежності від глибини та цілей дослідження.

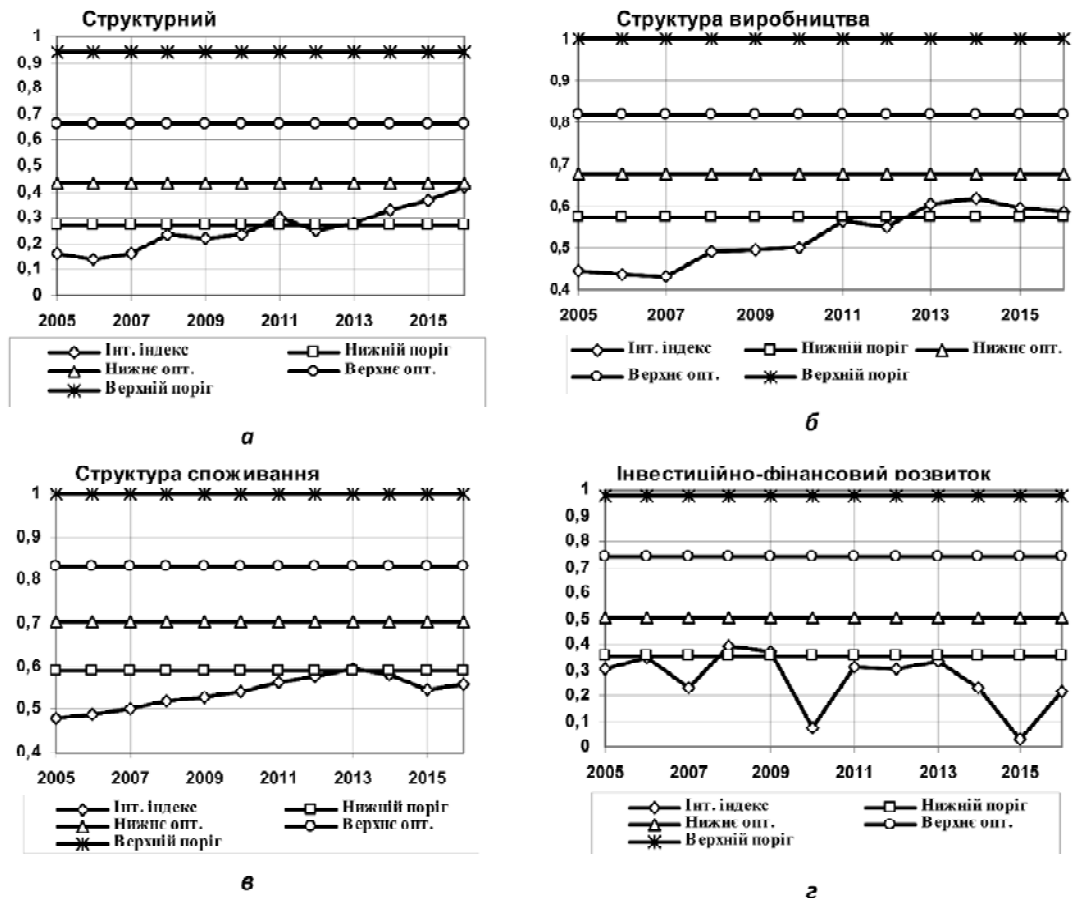
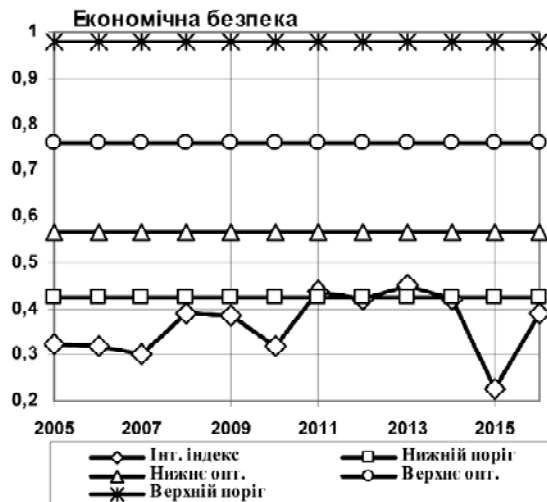
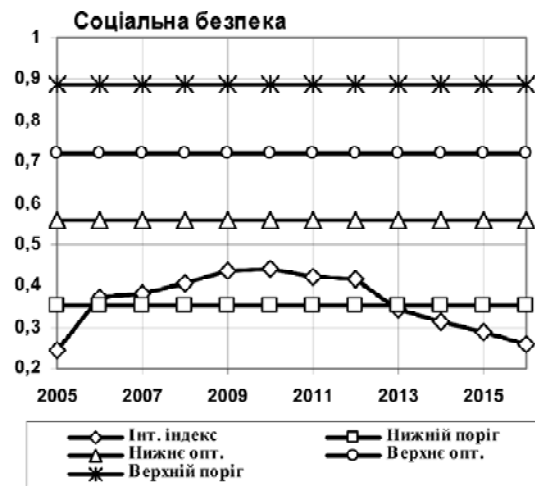

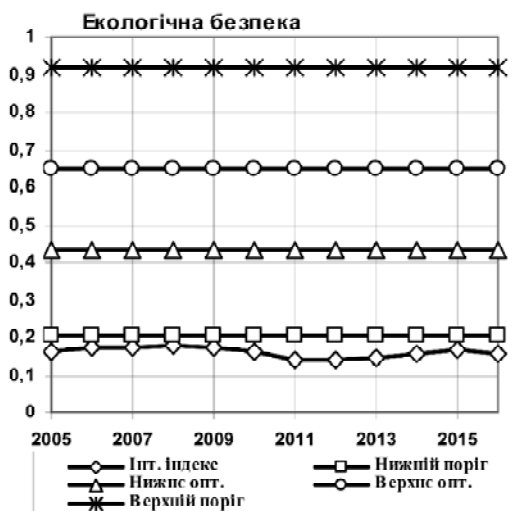
Рис. 4. Динаміка інтегральних індексів економічної складової сталого розвитку сільського господарства

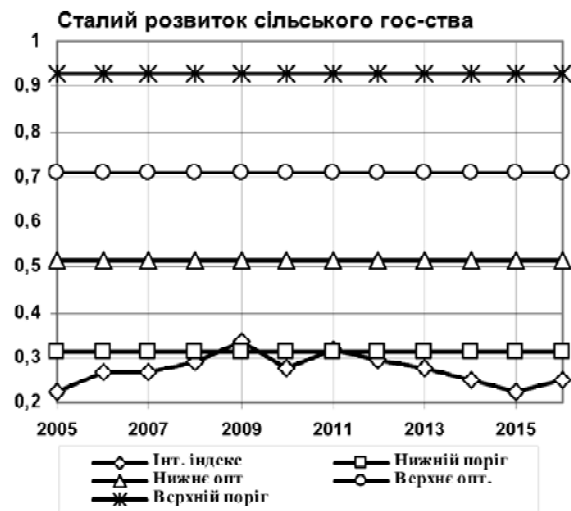
а

б

в

г

Рис. 5. Динаміка інтегральних індексів економічної безпеки сталого розвитку сільського господарства

Кожній індикатор в окремому періоді може збільшуватись, або зменшуватись, тому недостатньо аналізувати окремі показники або індикатори розвитку. Це не дає повного уявлення про стан сільського господарства загалом. Отже, стан безпеки сільського господарства описується декількома десятками індикаторів (39). Тому виникає питання: в якому з двох розглянутих періодів стан економічної безпеки сільського господарства був найкращим? Для однозначного оцінювання стану економічної безпеки сільського господарства аналітично визначимо інтегральний індекс, який забезпечуватиме методологічну єдність усіх показників.

Дослідження методичних підходів до інтегрального оцінювання стану розвитку

або безпеки виявило низьку недоліків, які призводять до викривлених оцінок [13], тому застосовуються сучасні досягнення інтегрального оцінювання рівня безпеки [18], а саме:

форма інтегрального індексу — мультиплікативна (1):

$$I_t = \prod_{i=1}^n z_{i,t}^{a_i}; \quad \sum a_i = 1; \quad a_i \geq 0 \quad (1),$$

де I — інтегральний індекс; z — нормований індикатор; a — ваговий коефіцієнт.

Метод нормування — комбінований (2):

$$S: z_i = \frac{x_i}{k_{\text{норм}}}, \quad D: z_i = \frac{k_{\text{норм}} - x_i}{k_{\text{норм}}}, \quad k_{\text{норм}} > x_{\text{max}} \quad (2),$$

де x — значення індикатора; $k_{\text{норм}}$ — нормувальний коефіцієнт.

Таблиця 2. Вектори порогових значень складових економічної безпеки сільського господарства України

Окремі складові	Нижнє порогове	Нижнє оптимальне	Верхнє оптимальне	Верхнє порогове
Економічна	0,424061	0,566985	0,760336	0,978948
Соціальна	0,353322	0,556335	0,719613	0,885244
Екологічна	0,202793	0,432502	0,646857	0,921112
Економічна безпека сільського господарства	0,310710	0,513253	0,707007	0,929663

Джерело: розраховано автором.

Вагові коефіцієнти — динамічні: на основі застосування методу "Головних компонент" (3) та методу "Ковзної матриці" (Ю.М. Харазішвілі [18, с. 14—15]):

$$C_i \times D_i = \begin{pmatrix} d_1c_{11} + d_2c_{12} + \dots + d_jc_{1j} \\ d_1c_{21} + d_2c_{22} + \dots + d_jc_{2j} \\ \dots \\ d_1c_{j1} + d_2c_{j2} + \dots + d_jc_{jj} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} w_1 \\ w_2 \\ \dots \\ w_j \end{pmatrix},$$

$$a_i = \frac{w_i}{\sum w_i} \quad (3),$$

де C — матриця абсолютних величин факторних навантажень;

D — вектор-матриця дисперсій; a — вагові коефіцієнти; c і d — елементи матриць C і D ;

w — результуючий вклад i -го індикатора в інтегральний індекс.

Важливим етапом інтегрального оцінювання є визначення меж безпечного існування системи, тому є недостатнім дуже спрощене уявлення порогових значень на зразок "не більше", "не менше", що може призвести до помилкових висновків щодо максимізації інтегральних індексів [14, с. 5]. Тому для кожного індикатора потрібно задати вектор порогових значень [13, с. 115]: нижній поріг, нижнє оптимальне, верхнє оптимальне, верхній поріг, але для більш глибоких досліджень потрібно враховувати і нижнє критичне та верхнє критичне. Визначення вектору порогових значень дає можливість шляхом їх порівняння з динамікою інтегрального індексу виявити зони безпеки/небезпеки, передкризовий або кризовий стан. Отже, визначення вектору порогових значень досить тісно пов'язане з поняттям динамічної стійкості економічної системи, або з механізмом гомеостазу, що призводить до висновку: "... Без знання меж безпечного існування системи неможливим є захист життєво важливих інтересів об'єктів безпеки [19, с. 9]. З урахуванням цього А. Качинським запропоновано поняття "гомеостатичного плато" динамічної системи з верхнім та нижнім пороговими значеннями, яке визначає існування для кожної системи стійкого стану динамічної рівноваги [20, с. 50]. З урахуванням визначення вектору порогових зна-

чень Ю. Харазішвілі [13, с. 116] пропонується розширити "гомеостатичне плато" (рис. 3), у межах якого та з кожного боку знаходяться області з негативним, нейтральним та додатним зворотнім зв'язком, знаходження в останніх є небезпечним, або взагалі загрожує існуванню системи.

Для визначення вектору порогових значень існує низка методів [13, с. 116], найбільш доступним з яких є "метод t -критерію".

"Таким чином, визначення інтегральних індексів економічної системи та їх порівняння з інтегральними пороговими значеннями переводить поняття "розвиток" в поняття "безпека" [14, с. 9].

Таким чином, використовуючи для розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки сільського господарства сучасні підходи [14; 18], отримуємо динаміку інтегральних індексів складових сталого розвитку сільського господарства: економічної складової (рис. 4) та складових сталого розвитку (рис. 5).

Як слідує з розрахунків, всі складові економічної безпеки сталого розвитку сільського господарства знаходяться нижче нижнього порогового значення, що свідчить про небезпеку. З 39 індикаторів сталого розвитку 25 (майже 64 %) становлять загрозу безпечного існування економічній безпеці сільського господарства та потребують негайних заходів щодо їх покращання.

Інтегральна згортка проводиться поетапно за складовими одночасно з інтегральною згорткою порогових значень, які визначають зони безпеки/небезпеки за умови вибору принципів сталого розвитку (табл. 2).

Головною причиною низького інтегрального рівня виробничої безпеки сільського господарства України є перебування низки індикаторів нижче або на грані нижнього порога, а саме:

Економічна складова:

по структурному розвитку — низький рівень ВДВ сільського господарства (номінал) на одну особу, низький рівень технології виробництва (завищене проміжне споживання), низка урожайність зернових і зернобобових культур;

по структурі виробництва — низький рівень виробництва плодів, ягід та винограду, м'яса та молока;

по структурі споживання — низький рівень споживання зерна, плодів, ягід та винограду, м'яса та молока;

по інвестиційно-фінансовому розвитку — низький рівень інвестування, критично низький рівень приросту прямих іноземних інвестицій, частки кредитування сільського господарства.

Соціальна складова:

нижче нижнього порогу — коефіцієнт депопуляції (D); загальний коефіцієнт смертності, (число померлих на 1000 осіб наявного населення), проміле (D); нетто показник відтворення населення на 1 жінку (S); кількість лікарняних закладів у сільській місцевості, на 10000 осіб сільського населення (S); кількість самостійних лікарських амбулаторій та поліклінік, на 10000 осіб сільського населення (S);

на грані нижнього порогу — частка сільського населення (D); рівень безробіття (D); коефіцієнт економічної активності сільського населення (S); кількість фельдшерсько-акушерських пунктів, на 10000 осіб сільського населення (S).

Екологічна складова:

нижче нижнього порогу — рівень удобреної площі органічними добривами, % (S); рівень розораності території, % (D); рівень розораності сільськогосподарських земель, % (D).

Якщо припустити зростання всіх загрозованих індикаторів на період 2017—2020 рр. на максимальну величину, яка спостерігалась в попередній період 2005—2016 рр. за існуючими тенденціями — інерційним сценарієм розвитку, маємо, що збереження існуючих тенденцій назавжди залишає знаходження рівня економічної безпеки сільського господарства в критичній зоні зі значною ймовірністю подальшого руйнування економічної системи.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Таким чином, проведені розрахунки показують, що незважаючи на важливу роль сільськогосподарського виробництва у забезпеченні внутрішніх та зовнішніх потреб населення України рівень його економічної безпеки незмінно знаходиться на рівні або нижче нижнього порогового значення, що символізує про небезпеку, яка у першу чергу лежить в управлінській площині. Зокрема наявні проблеми неефективного управління сільським господарством та нераціонального використання виробничих ресурсів, які безпосередньо впливають на забезпечення економічної безпеки і

сталого розвитку сільських територій. З метою моніторингу рівня економічної безпеки сталого розвитку сільського господарства України запропоновано структуру його сталого розвитку, що включає соціальну, екологічну, економічну (виробничу: структурний розвиток, структура виробництва, структура споживання та інвестиційно-фінансову) складові, що характеризуються комплексом індикаторів (загалом 39) та визначеними векторами порогових значень соціо-еколого-економічної "модернізації" сільського господарства, що дозволяє ідентифікувати її сучасний стан у всій багатогранності його аспектів.

Проведена ідентифікація стану економічної безпеки сільського господарства України з використанням сучасної методології інтегрального оцінювання вказує, що за всіма складовими відповідний інтегральний показник знаходиться нижче нижнього порогового значення, що зумовлює такий же рівень сталого розвитку і свідчить про вкрай невдалу агроекономічну політику. За результатами розрахунків найбільш суттєвою загрозою для безпечного розвитку сільського господарства є катастрофічна ситуація з соціальною сферою, оскільки 90% відповідних індикаторів становлять загрозу економічній безпеці сільського господарства України. Загалом серед усіх 39 індикаторів, що використовуються у дослідженні 25 (майже 64%) становлять загрозу безпечному існуванню економічній безпеці сільського господарства та потребують негайних заходів щодо їх покращання.

Отже, за умови збереження існуючих тенденцій середньостроковий прогноз подальших змін рівня економічної безпеки сільського господарства вказує на перебування відповідного інтегрального індексу в критичній зоні, що з великою долею ймовірності руйнуватиме не лише агроекономічну систему, але й сповільнить розвиток національної економіки.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
2. Абалкин Л. Экономическая безопасность России: угрозы и их поражение / Л. Абалкин // Вопросы экономики. — 1994. — № 12. — С. 4—13.
3. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку: наукова доповідь / О.С. Власюк; Рада Націо-

нальної безпеки і оборони України, Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. — К.: [б.в.], 2008. — 48 с.

4. Данилишин Б.М. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування / Б.М. Данилишин, А.В. Степаненко, О.М. Ральчук. — К.: Науково-виробниче підприємство "Вид-во "Наукова думка" НАН України", 2008. — Т. 1. — 390 с.

5. Економічна безпека України в умовах глобалізаційних викликів: моногр. / [А.А. Мазаракі, О.П. Ковальчук, Т.М. Мельник та ін.]; за заг. ред. А. А. Мазаракі. — К.: КНТЕУ, 2010. — 718 с.

6. Жаліло Я.А. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Я.А. Жаліло // Стратегічна панорама. — 2004. — № 3. — С. 12—16.

7. Харазішвілі Ю.М. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі: аналіт. доповідь / Ю.М. Харазішвілі, В.Є. Дронь. — К.: НІСД, 2014. — 117 с.

8. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: моногр. / Н.В. Куркин — Д.: Арт-Пресс, 2004. — 452 с.

9. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: моногр. / А.В. Козаченко, В.П. Пономарёв, А.Н. Ляшенко. — К.: Либра, 2003. — 280 с.

10. Колосов А.В. Экономическая безопасность хозяйственных систем / А.В. Колосов. — М.: РАГС, 2001. — С. 99.

11. Залізко В.Д. Теоретико методологічні аспекти функціонування системи економічної безпеки сільських територій України // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. — Серія: Економічні науки. — 2013. — С. 104—111.

12. Залізко В.Д. Формування системи соціально економічних показників розвитку регіонів України на прикладі сільських територій // Науковий вісник Національного гірничого університету. — 2014. — № 2. — С. 119—126.

13. Модернізація економіки Донецької області: стратегічні сценарії реалізації з позицій сталого розвитку до 2020 року: наук. доп. / Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко, Л.А. Шамілева, Ю.І. Жихарева; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — К., 2016. — 119 с.

14. Харазішвілі Ю.М. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки / Ю.М. Харазішвілі, В.І. Ляшенко // Економіка України. — 2017. — № 2. — С. 3—23.

15. Кальний С.В. Зміцнення економічної безпеки сільського господарства в Україні / С.В. Кальний // дис. к. е. н.: спеціальність 08.00.03 — економіка та управління національним господарством // Міністерство освіти і науки України академія муніципального управління, Київ, 2015. — 274 с.

16. Шабінський О.В. Управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика / О.В. Шабінський // Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка. — 2015. — 385 с.

17. Домбровський С.Ф. Державне управління сільським господарством в Україні (правові аспекти): навч. посіб. / С.Ф. Домбровський, Л.С. Тараненко. — Хмельницький: Вид-во Хмельниць. ун-ту упр. та права, 2010. — 397 с.

18. Харазішвілі Ю.М. Проблеми інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави / Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь // Банківська справа. — 2015. — № 1 (133). — С. 3—21.

19. Качинський А. Б. Засади системного аналізу безпеки складних систем / А.Б. Качинський. — К.: ДП "НВЦ "Євроатлантик-інформ", 2006. — 336 с.

20. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: моногр. — К.: НІСД, 2013. — 104 с.

References:

1. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 05 Sept 2017).

2. Abalkin, L. (1994), "Economic security of Russia: threats and their defeat", *Voprosy jekonomiki*, vol. 12, pp. 4—13.

3. Vlasiuk, O.S. (2008), *Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku* [The theory and practice of economic security in the system of science of economics], Rada Natsional'noi bezpeky i oborony Ukrainy, Natsional'nyj in-t problem mizhnarodnoi bezpeky, Kyiv, Ukraine.

4. Danylyshyn, B.M. (2008), *Bezpeka rehioniv Ukrainy i stratehiia ii harantuvannia* [Security of the regions of Ukraine and the strategy of its guarantee], Naukovo-vyrobnyche pidpriemstvo "Vyd-vo "Naukova dumka" NAN Ukrainy", Kyiv, Ukraine.

5. Mazaraki, A.A. Koval'chuk, O.P. and Mel'nyk, T.M. (2010), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsijnykh vyklykiv* [Economic security of Ukraine in the context of globalization challenges], KNTEU, Kyiv, Ukraine.

6. Zhalilo, Ya.A. (2004), "To the formation of the categorical apparatus of the science of economic security", *Stratehichna panorama*, vol. 3, pp. 12—16.

7. Kharazishvili, Yu.M. (2014), *Prohnozuвання indyikatoriv, porohovykh znachen' ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u seredn'o-strokovij perspektyvi* [Forecasting of indicators, threshold values and level of economic security of Ukraine in the medium-term perspective], NISD, Kyiv, Ukraine.

8. Kurkin, N.V. (2004), *Upravlenie jekonomicheskoy bezopasnost'ju razvitija predpriyatija* [Management of economic security of enterprise development], Art-Press, Dnipropetrovsk, Ukraine.

9. Kozachenko, A.V. (2003), *Jekonomicheskaja bezopasnost' predpriyatija: sushhnost' i mehanizm obespechenija* [Economic security of the enterprise: the nature and mechanism of ensuring], Libra, Kyiv, Ukraine.

10. Kolosov, A.V. (2001), *Jekonomicheskaja bezopasnost' hozjajstvennykh sistem* [Economic security of economic systems], RAGS, Moscow, Russia.

11. Zalisko, V.D. (2013), "Theoretical methodological aspects of the functioning of the economic security system of rural areas of Ukraine", *Naukovyj visnyk L'vivs'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij imeni S.Z. Hzhys't'koho*. — Serii: Ekonomichni nauky, pp. 104—111.

12. Zalisko, V.D. (2014), "Formation of the system of socio-economic indicators of the development of regions of Ukraine on the example of rural areas" *Naukovyj visnyk Natsional'noho hirnychoho universytetu* vol. 2, pp. 119—126.

13. Kharazishvili, Yu.M. Liashenko, V.I. Shamileva, L.L. and Zhykhareva, Yu.I. (2016), *Modernizatsiia ekonomiky Donets'koi oblasti: stratehichni stsenarii realizatsii z pozytsij staloho rozvytku do 2020 roku* [Modernization of the economy of Donetsk region: strategic scenarios of

implementation from the standpoint of sustainable development by 2020], NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti, Kyiv, Ukraine.

14. Kharazishvili, Yu.M. (2017), "Problems of estimation and integral indices of sustainable development of Ukraine's industry from the standpoint of economic security", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 3—23.

15. Kal'nyj, S.V. (2015), "Strengthening the economic security of agriculture in Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, Akademiia munitsypal'noho upravlinnia, Kyiv, Ukraine.

16. Shabins'kyj, O.V. (2015), *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ahrarnykh pidpryiemstv: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Management of economic safety of agrarian enterprises: theory, methodology, practice], Kharkivs'kyj natsional'nyj tekhnichnyj universytet sil's'koho hospodarstva imeni Petra Vasylenka, Kharkiv, Ukraine.

17. Dombrovs'kyj, S.F. (2010), *Derzhavne upravlinnia sil's'kym hospodarstvom v Ukraini (pravovi aspekty)* [Governmental management of agriculture in Ukraine (legal aspects)], Vydavnytstvo Khmel'nyts'koho universytetu upravlinnia ta prava, Khmelnytskyi, Ukraine.

18. Kharazishvili, Yu.M. (2015), "Problems of the integrated assessment of the level of economic security of the state", *Bankivs'ka sprava*, vol. 1 (133), pp. 3—21.

19. Kachyns'kyj, A.B. (2006), *Zasady systemnoho analizu bezpeky skladnykh sistem* [Principles of system analysis of safety of complex systems], DP "NVTs "Yevroatlantyk- inform", Kyiv, Ukraine.

20. Kachyns'kyj, A.B. (2013), *Indykatory natsional'noi bezpeky: vyznachennia ta zastosuvannia ikh hranychnykh znachen'* [National security indicators: identification and application of their limit values], NISD, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2017 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА: "САММІТ", "ІДЕЯ", "БЛІЦІНФОРМ", "KSS", "МЕРКУРІЙ", "ПРЕСЦЕНТР", "ВСЕУКРАЇНСЬКА ПЕРЕДПЛАТНА АГЕНЦІЯ", "ФЛОРА", "ПЕРІОДИКА", "КОБЗАР", "ДІАДА", "ДІЛОВА ПРЕСА", "ФАКТОР"